

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ДЕКОДУВАННЯ ІНТОНАЦІЇ ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ

В статті розглядається процес реалізації експериментального навчання майбутніх перекладачів декодування інтонації гендерно-маркованого англійського мовлення та інтерпретуються результати експериментальної перевірки ефективності запропонованої методики; визначаються критерії, показники та рівні сформованості досліджуваних навичок, що свідчать про ефективність конкретної методики.

Ключові слова: експериментальне навчання, декодування інтонації, гендерно-марковане англійське мовлення, ефективність методики, соціальний статус, лексико-граматичні засоби.

Інтенсивний процес інтеграції України до світового наукового, економічного та культурного простору зумовив підвищення вимог ринку праці до фахівців різних галузей. Саме цей факт потребує вдосконалення підготовки спеціалістів у галузі іноземної мови. Отже, розробка навчальних програм у ВНЗ України з англійської мови (для майбутніх перекладачів), а також перегляд і доповнення деяких вимог до підготовки майбутніх перекладачів стали необхідними і доцільними.

Крім лексико-граматичних та синтаксичних особливостей оформлення комунікації існують норми інтонаційного оформлення висловлювань, яке варіює в залежності від статі комунікантів та додає імпліцитний підтекст аудіоповідомлення. Сучасному перекладачеві є дуже важливим інтерпретувати почуту інформацію, яка передається не тільки засобами лексики та граматики, але й ураховувати імпліцитний підтекст, який реалізується засобами фонетики, для подальшого коректного лінгвістичного оформлення тексту перекладу. Сформованість навичок розуміння на слух семантики інтонаційного оформлення мовлення жінок і чоловіків, особливо під час здійснення синхронного і послідовного перекладів, є необхідною складовою професійної компетенції фахівця цієї галузі.

Відтак, сучасні методики викладання іноземних мов і перекладу підлягають перегляду. Недостатність розробки існуючих методик та матеріалів з навчання студентів факультетів іноземних мов уміння адекватно сприймати на слух інтонацію "чоловічої" та "жіночої" (як рідної, так і іноземної) мови, відповідної системи вправ з розвитку навичок щодо "розшифровки" інтонаційного оформлення мовлення жінок і чоловіків, послідовної подачі матеріалу та визначення його обсягу під час навчання перекладачів англійської мови доводить актуальність даного наукового дослідження. Саме тому виникла необхідність створення відповідної ефективної методики навчання майбутніх перекладачів.

Експериментальне навчання щодо досліджуваних навичок проводилося на базі інституту мов світу Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського (ПНПУ) та факультету іноземної філології Чорноморського державного гуманітарного університету імені Петра Могили (ЧДГУ) згідно з фазами (стадіями), запропонованими В. І. Загвязинським, М. М. Поташником [2]: 1) підготовка експерименту [2: 15-26]; 2) проведення експерименту [2: 27-29]; 3) оцінка результатів експерименту [2: 30-33]; 4) інтерпретація отриманих даних [3: 19; 4: 13].

Опираючись на дослідження С. Ю. Ніколасової, О. Б. Бігич, С. В. Гапонової, В. І. Загвязинського, М. М. Поташника, на першій стадії експерименту була сформульована мета, визначені завдання експерименту, розроблена гіпотеза, обрані відповідні методики і методи дослідження, підготовлені експериментальні матеріали, визначено терміни експерименту, його етапи та база, відібрані учасники експерименту, визначено критерії обробки очікуваних результатів.

Мета цього дослідження передбачала: 1) необхідність з'ясувати, чи є методика декодування інтонації гендерно-маркованого англійського мовлення (ГММ) прийнятною для вищої освіти України (розвідувальний експеримент); 2) необхідність створити модель навчання майбутніх перекладачів декодування інтонації ГММ під час формування, розвитку та вдосконалення навичок сприйняття на слух усного англійського мовлення і експериментально перевірити її ефективність на практиці (основний експеримент).

Метою експериментального навчання є експериментально апробувати методику формування в майбутніх перекладачів навичок декодування інтонації гендерно-маркованого англійського діалогічного мовлення. Реалізації мети сприяло вирішення наступних завдань:

- 1) організувати проведення експериментального навчання та підготувати матеріали до його проведення;
- 2) визначити критерії, показники й охарактеризувати рівні володіння студентами - майбутніми перекладачами навичками та вміннями декодування інтонації ГММ з урахуванням її (інтонації) співвіднесення із соціальним статусом комунікантів, лексико-граматичним оформленням усного гендерно-маркованого англомовного діалогічного дискурсу та емоційним станом співрозмовників;
- 3) здійснити експериментальне навчання за розробленою моделлю;
- 4) визначити рівень сформованості навичок та вмінн студентами-майбутніми перекладачами декодування інтонації ГММ у процесі розпізнання на слух англійського діалогічного мовлення по закінченні експериментального навчання;
- 5) обробити отримані дані експериментального навчання і визначити ефективність запропонованої методики навчання.

Розробка та вибір конкретних методів дослідження

Основною **гіпотезою** експериментального навчання було визначено:

Навчання студентів – майбутніх перекладачів адекватного декодування інтонації ГММ буде ефективним, якщо зrealізувати такі педагогічні умови: забезпечення системності, комплексності й поетапності навчання студентів – майбутніх перекладачів декодування інтонації ГММ; забезпечення автентичного англомовного середовища для формування комунікативної компетенції в майбутніх перекладачів, що сприяє розвитку навичок адекватного сприйняття на слух семантики інтонаційного оформлення жіночого і чоловічого мовлення в реальних умовах спілкування носіїв англійської мови, з одного боку, та практики студентів у ролі перекладачів, з другого боку; застосування системи вправ, що мотивує студентів до активної самостійної роботи з компонентами інтонації, як "забарвлюють" інтонаційне оформлення жіночого і чоловічого мовлення, тобто виступають у ролі гендерних маркерів.

У межах такого навчання процедурні знання про особливості інтонаційного оформлення гендерно-маркованого англійського мовлення у взаємозв'язку із соціальним статусом комунікантів, лексико-граматичним оформленням усного англомовного "жіночого" і "чоловічого" діалогічного дискурсу та емоційним станом співрозмовників набуваються студентами-майбутніми перекладачами безпосередньо в процесі роботи з кожною складовою інтонаційного оформлення (гучність, наголос, темп, паузація, діапазон, термінальні тони) англійського гендерно-маркованого діалогічного мовлення.

Методом перевірки гіпотези експериментального навчання був обраний експеримент, який за умовами проведення є природним (без спеціального відбору студентів, у стандартних умовах навчання); за складністю організації – багатоступінним, багатфакторним, прямим [3: 18]. Ми можемо схарактеризувати проведений експеримент як вертикально-горизонтальний [3: 26], оскільки він проводився як по вертикалі (здійснювалось порівняння рівня сформованості досліджуваних навичок до і після експериментального навчання), так і по горизонталі (навчання декодування інтонаційного оформлення ГММ проводилося в межах формування комунікативної компетенції взагалі, та акцентувалась увага на формуванні, розвитку й удосконаленню знань, умінь і навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності перекладача).

У ролі допоміжних методів реалізації поставлених завдань експерименту були обрані анкетування, тестування студентів та бесіда з ними [3: 21 – 22]. **Визначення термінів експерименту, його етапів та обсягу.** Тривалість експериментального циклу для кожної з груп складала два семестри – під час навчання на другому курсі. Експериментальний цикл передбачав три етапи: підготовчий, тренувальний, закріплювальний.

Підготовчий етап відбувався протягом з середини вересня до кінця жовтня I семестру другого курсу; **тренувальний етап** – протягом листопада і грудня I семестру та лютого II семестру другого курсу; **закріплювальний етап** – протягом березня, квітня та травня II семестру другого курсу (всього – 8 місяців).

Експериментальні заняття відбуваються в ході проведення занять з англійської мови згідно з розкладом – одне аудиторне (2 години) і 2 години самостійної підготовки студентів на тиждень. Всього на підготовчому етапі мають місце 16 аудиторних годин і 18 годин самостійної роботи студентів за експериментальною методикою. У ході **тренувального етапу** аудиторні заняття складають 18 годин роботи в аудиторії та стільки ж приділяється на самостійну роботу студентів. На **закріплювальному етапі** кількість аудиторних занять відповідає 36 годинам (включаючи дві години, відведені на проведення прикінцевого зрізу), тривалість самостійної роботи студентів складає також 36 годин. Загальна кількість аудиторних годин за запропонованою методикою налічує 72, і стільки ж годин припадає на самостійну роботу студентів. Проведення передекспериментального та прикінцевого зрізів займає по дві години відповідно. Як резервний час можна розглядати червень.

Щодо відбору учасників експерименту. Загальна кількість учасників експерименту складала 34 викладачів перекладу та 242 студенти II курсів факультету іноземних мов. В основному експерименті взяли участь 127 студентів – 47 студентів Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського та 80 студентів Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Кожний з курсів було поділено на 2 групи – контрольну та експериментальну (кожна по 10 – 15 осіб відповідно). Такий вибір саме студентів 2 курсу зумовлений тим, що студенти ще не мають стійких сформованих навичок щодо досліджуваного аспекту мовлення. Цей факт сприяє цілеспрямованому керуванню їхньої діяльності з боку викладача і дає можливість дослідити цілий процес формування навичок декодування інтонації ГММ протягом двох семестрів. Розподіл студентів на експериментальну (ЕГ) та контрольну групи (КГ) відбувався у випадковому порядку, оскільки вихідний рівень підготовки студентів в галузі інтонаційного оформлення ГММ та рівень їхнього інтелектуального розвитку були приблизно однаковими.

Визначення критеріїв оцінювання результатів експериментального навчання. В ролі об'єкту оцінювання досліджуваних знань, умінь та навичок на різних етапах експериментального навчання були обрані:

- 1) декларативні знання студентів про інтонаційне оформлення ГММ;
- 2) мовленнєві навички та вміння адекватного декодування інтонації ГММ;
- 3) коректність застосування набутих мовленнєвих навичок та умінь в усному мовленні.

Письмове тестування виступило засобом фіксації декларативних знань студентів. Критеріями, покладеними в основу тестування декларативних знань, стало усвідомлення студентами – майбутніми перекладачами понять: "методика навчання іноземних мов і перекладу", "знання, уміння, навички", "гендерно-марковане мовлення", "одностатеві діалоги" (ОСД), "двостатеві діалоги" (ДСД), "лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори", "соціальний статус комунікантів", "домінування, підпорядкування, рівноправ'я", "інтонація", "просодія", "декодування інтонації гендерно-маркованого мовлення", "лексико-граматичне оформлення мовлення", "емоційність" / "емоційний стан співрозмовників" та відомостей щодо психолінгвістичних і соціолінгвістичних особливостей процесу розгортання іншомовного гендерно-маркованого мовленнєвого акту. Письмовий тест складається з 25 запитань. Правильна відповідь на одне тестове запитання оцінювалось в 1 бал. Максимальна кількість балів, які можна отримати за правильне виконання тесту, рівняється 25.

Об'єктом усного тестування виступили аудіювання гендерно-маркованого англомовного діалогічного дискурсу, коректний переклад гендерно-маркованих аудіоповідомлень та реалізація в мовленні гендерних маркерів за допомогою адекватних мовних засобів.

Оцінювання результатів усних замірів рівнів сформованості досліджуваних умінь і навичок реалізовувалось за наступними **критеріями**:

- 1) розуміння змісту діалогів;
- 2) визначення стилістичного спілкування;
- 3) визначення соціального статусу комунікантів;

4) адекватність декодування інтонаційного оформлення ОСД і ДСД на рівні: гучності; акцентуації; темпу; діапазону; термінальних тонів в залежності від:

- соціального статусу комунікантів;
- їхнього емоційного стану;
- лексико-граматичних засобів;

5) вибір лексико-граматичних та фонетичних засобів при перекладі англійських одностатевих та двостатевих діалогів;

6) вибір лексико-граматичних та фонетичних засобів в самостійних іншомовних висловлюваннях.

Результати контрольних зрізів зручно подавати через *коефіцієнт навченості* за формулою В.П. Беспалька [1: 56]: $K = Q / N$, де Q – загальна кількість балів, отриманих за виконання завдань, а N – максимально можлива кількість балів за виконання завдання. *Високому* рівню сформованості досліджуваних знань, навичок і вмінь відповідає значення *коефіцієнта навченості* в інтервалі 0,90 – 1,00; для *достатнього* – 0,70 – 0,89; *середнього* – 0,50 – 0,69; *низького* – 0 – 0,49. Зазначені критерії використовувалися для оцінювання рівнів сформованості досліджуваних знань, навичок та вмінь майбутніх перекладачів під час тестування студентів на етапі підготовки експерименту, а також при проведенні передекспериментального та післяекспериментального зрізів.

Практична реалізація педагогічного експерименту. На базі реалізації завдань підготовчої фази (**констатувальна частина**), яка передбачала встановлення вихідного рівня сформованості вмінь студентів – майбутніх перекладачів декодування семантики інтонаційного оформлення гендерно-маркованого англійського діалогічного дискурсу, було проведено головна **практична фаза експериментального навчання** студентів. Основу реалізації практичної фази складала розроблена система вправ. Наприкінці експериментального навчання (**прикінцева частина**) проводився післяекспериментальний зріз з метою встановлення підсумкового рівня сформованості досліджуваних вмінь.

Письмове тестування та виконання **усних типових вправ** на цьому етапі експериментального навчання виступили в ролі методів наукового дослідження. Засобом фіксації декларативних знань студентів – майбутніх перекладачів стало письмове тестування. Усне тестування полягало у виконанні студентами наступних завдань:

1. Практичне завдання, у ході якого студентам було запропоновано прослухати англійські мікродіалоги й з'ясувати на перцептивному рівні, якій соціальній статус (домінування, підпорядкування, рівноправ'я) реалізують чоловіки і жінки в мовленні, самостійно озвучити висловлювання чоловіків та жінок з урахуванням соціального статусу співрозмовників та гендерних особливостей інтонаційного оформлення певних відрізків мовлення.

2. Практичне завдання, у ході якого студентам було запропоновано прослухати англійські одностатеві чи двостатеві діалоги, репродукувати їх, трансформуючи семантичну спрямованість мовних засобів (інтонаційні та лексико-граматичні) у певних відрізках мовлення; перекласти окремі фрази з урахуванням гендерних маркерів мовлення та семантичної спрямованості мовних засобів.

3. Практичне завдання, у ході якого студентам було запропоновано прослухати емоційно-насені одностатеві і / чи двостатеві англійські діалоги, виявити, чиє мовлення звучить емоційніше, надати коректний анований переклад аудіоповідомлення з урахуванням комплексу чинників: особливостей інтонаційного і лексико-граматичного оформлення ГММ, соціального статусу комунікантів, семантичної спрямованості мовних засобів, емоційного стану співрозмовників.

4. Практичне завдання, у ході якого студентам було запропоновано виступити в ролі перекладача, передати загальний зміст аудіоповідомлення з урахуванням гендерних маркерів мовлення, прослухати телефонну розмову та надати відповідь на телефонний дзвінок, зберігаючи імпліцитний підтекст англійського гендерно-маркованого аудіоповідомлення.

Після обчислення середніх балів окремо для обох типів груп було порівняно середні бали, отримані студентами за окремими критеріями, та середні бали за передекспериментальний зріз у цілому. Аналіз результатів свідчить про те, що ніхто зі студентів ЕГ та КГ не продемонстрував високого, достатнього або середнього рівня розвитку досліджуваних навичок. 100% студентів показали низький рівень розвитку досліджуваних навичок на стадії констатувального етапу. Середній показник якості знань студентів усіх експериментальних груп склав 44,5 балів, а в контрольних групах – 43,4 бали. Одержані дані підтверджують, що у всіх студентів, які брали участь в педагогічному дослідженні, показники передекспериментального зрізу були приблизно однаково низькими, а це означає, що переважна більшість студентів факультету іноземних мов, які брали участь у дослідженні, не мали необхідного досвіду у декодуванні інтонації ГММ та практичному використанні знань щодо досліджуваних лінгвістичних аспектів. Це дозволило здійснити розподіл студентів на експериментальні та контрольні групи у довільному порядку.

Експериментальне навчання. На базі отриманих результатів передекспериментального зрізу було розпочато власне експериментальне навчання студентів – майбутніх перекладачів з використанням розробленої системи вправ та відповідного навчального матеріалу. Важливим є вказати, що кожне аудиторна заняття передбачає обов'язкове виконання домашнього завдання з попередньо самоперевіркою студента, наступною взаємоперевіркою іншими студентами й контрольною перевіркою викладача на наступному аудиторному занятті – усний експрес контроль, перевірка аудіозапису мовлення студентів та перекладу фрагментів чи цілих діалогів.

Прикінцева частина експериментального дослідження. По закінченню експериментального навчання було проведено післяекспериментальний зріз з метою виявлення підсумкового рівня сформованості знань і розвитку вмінь студентів коректного декодування інтонаційного оформлення гендерно-маркованого англійського мовлення.

Результати виконання підсумкового тесту показали, що в більшості експериментальних груп (86,4%) він досяг *достатнього рівня*: середній бал в ЕГ-1 становить 80,1, в ЕГ-2 – 75,5, в ЕГ-3 – 80,9, в ЕГ-4 – 79,9, в ЕГ-5 – 81,9. Середній бал по всіх експериментальних групах складає 79,7 (коефіцієнт навченості – 79,7%). *Високого рівня* досягло 9,1% студентів, *середнього* – 4,5%. При цьому підвищення рівня сформованості досліджуваних декларативних знань та практичних навичок студентів ЕГ-1 становить 35,4, в ЕГ-2 – 32,0, в ЕГ-3 – 34,9, в ЕГ-4 – 35,0, в ЕГ-5 – 38,3. Середній приріст по всіх експериментальних групах складає 35,2 бали, відповідно, коефіцієнт навченості зріс на 35,2%.

Щодо середніх показників перед- й післяекспериментального зрізів в контрольних групах, рівень навченості студентів у них теж підвищився. Результати виконання підсумкового тесту показали, що в більшості контрольних груп (88,5%) він досяг *середнього (задовільного) рівня*: середній бал у КГ-1 складає 54,8%, у КГ-2 – 50,7%, у КГ-3 – 57,3%, у КГ-4 – 54,3%, у КГ-5 – 54,2%. Відповідно до цих даних зріст коефіцієнта навченості в контрольних групах досяг у середньому 10,5%.

Усебічний аналіз отриманих результатів експериментального навчання з використанням пакету комп'ютерних прикладних програм статистичного аналізу та перевірка гіпотези за критерієм Ст'юдента підтверджують високу надійність і достовірність отриманих даних в ході експериментального дослідження. Результати післяекспериментального зрізу свідчать про те, що розроблена методика навчання студентів – майбутніх перекладачів є ефективною. Робота з вдосконалення досліджуваних навичок дозволяє розширити лексичний запас та граматичну компетентність студентів і ознайомити їх з практичним боком особливостей діяльності перекладача. Вона також сприяє усвідомленню студентами – майбутніми перекладачами професійної комунікативної поведінки, розвитку пам'яті, мислення, уваги та творчих здібностей майбутнього перекладача.

Отримані результати дають нам всі підстави рекомендувати розроблену експериментальну методику для застосування на практичних заняттях з англійської мови, фонетики та перекладу на другому курсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В.П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний / В.П. Беспалько // Советская педагогика. – 1968. – №4. – С. 52–69.
2. Загвязинский В.И. Как учителю подготовить и провести эксперимент : [метод. пособие] / В.И. Загвязинский, М.М. Поташник. – М. : Пед. общество России, 2005. – 144 с.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник для студентів вищих закладів освіти] / [С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігич, Н. О. Бражник та ін.]. – [вид. 2-е, випр. і переробл.]. – Київ : Ленвіт, 2002. – 328с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях : [навч. посібник] / С.Ю. Ніколаєва, С.В. Гапонова, Е.Г. Арвантопуло та ін. – К. : Ленвіт, 2004. – 208 с.

Подано до редакції 14.07.2010